

ALOYZAS VIDUGIRIS

**IŠ VEIKSMAŽODŽIO RINKTI SEMANTIKOS LIETUVIŲ
IR BALTARUSIŲ PARIBIO ŠNEKTOSE**

Kalba, būdama pagrindinė bendravimo priemonė, sudaro turinio ir formos vienovę. Taigi ir lengviausiai pastebimas kalbos elementas – žodis savo forma (raiška arba žymikliu) yra neatskiriama susijęs su reikšme (turiniu arba žyminiu). Žodžio leksinė reikšmė iš tiesų yra pagrindinis kalbos leksinės sistemos vienetas. Pastaruoju metu kalbos semantika laikoma viena iš pačių aktualiausių ir perspektiviausių dabartinės kalbotyros sričių. Be semantinės kalbos aspektų tyrimo sunku geriau suvokti pačią kalbos prigimtį, jos funkcionavimo dėsningumus ir raidą, jos ryšį su žmogaus mąstymu ir elgesiu (Васильев 1981, 3). Ne mažiau aktualu šiuos aspektus tirti ir kalbų kontaktų sąlygomis.

Siame straipsnyje norima plačiau panagrinėti veiksmažodžio *rinkti* semantiką ir jos kitimą dėl interferencijos kontaktuojančiose lietuvių ir baltarusių paribio šnektose, įeinančiose tiek i pietrytinius Lietuvos TSR, tiek i šiaurvakarinius Baltarusijos TSR rajonus. Vietų, iš kurių turima daugiau ar mažiau medžiagos, pavadinimai nurodomi tais pat sutrumpinimais, kaip ir akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“.

Dėl veiksmažodžio *rinkti* reikšmių ir jų vartojimo daugiausia duomenų yra iš Zietelos ir Lazūnų apylinkių, todėl straipsnyje daugiausia šių šnekų medžiaga ir remiamasi. Iš kitų vietų turima medžiaga gerokai fragmentiškesnė ir neatskleidžia visos šio veiksmažodžio reikšmių vartojimo sistemos. Ji minima daugiausia atitinkamų reikšmių paplitimui nustatyti.

Zietelos ir Lazūnų šnektose i lietuvių kalbotyros istoriją yra įėjusios kaip toliausiai i pietryčius nuo pagrindinio lietuvių kalbos ploto atsiųsios salos. Iš tiesų vadinosios Zietelos ir Lazūnų šnektose yra tik likučiai kitados buvusių daug didesnių lietuvių patarmių. Lazūnai iki XIX a. vidurio iš esmės dar betarpiskai siejosi su pagrindinių lietuvių kalbos tarmių plotu, kurio pietrytiniai pakraščiai dėl asimiliacijos buvo tik pradėję koryti (Balinski, Lipinski 1846, 251; Гаучас, Видугирис 1983, 38). O Zietelos sala irgi anksčiau tiesiogiai siejosi su kitomis lietuvių kalbos tarmėmis.

Tarpusavyje gerokai skiriasi ir pačios Lazūnų ir Zietelos šnektose. Nemaža Lazūnų apylinkė sudaro patį pietinį rytų aukštaičių vilniškių (rytų dzūkų) patarmės kampą. Tai natūralus tos patarmės tēsinys už respublikos ribų. O Zietelos šnekta svarbiausiomis vokalizmo ir konsonantizmo ypatybėmis skiriasi nuo artimiausios pietų aukštaičių (vakarų dzūkų) patarmės ir daugiau šliejasi prie vakarų aukštaičių, kauniškių. Tik pagal priebalsio / kietinimą ir kai kurias morfologines ypatybes

ji priartėja prie seniau skirtos vidurio aukštaičių patarmės, ypač pietinės dalies (apie Jiezną). Šiaip Lazūnų ir Zietelos šnektos turi daug ką bendra, pasižymi nemaža morfologinių formų įvairove ir archaika. Ypač jas jungia daugelis naujesniųjų įvairaus pobūdžio (t. y. įvairių tarminiu sistemų lygmenų) bendrybių, atsiradusiu dėl ilgų ir glaudžių kontaktų su slavų (baltarusių, lenkų ir iš dalies rusų) kalbomis. Pastarųjų ypatybių, artėjant prie pagrindinių lietuvių kalbos tarmių, palaipsniui mažėja.

Daugelis daugiakalbių lietuvių ir baltarusių paribio šnektų atstovų nuostabiai lengvai geba iš vienos kalbos (kalbinės sistemos) pereiti į kitą. Dėl to kartais, kai kas iš kalbininkų, nors ir pripažinančių sparčią vietos lietuvių asimiliaciją, tačiau grynaid sinchroniškai nagrinėjančių dabartinių lietuvių ir slavų kalbų kontaktų mechanizmą, mano esą tikslina kalbēti apie „baltų ir slavų kalbų sąjungą“ (Hebskaya, Судник 1978, 286). Iš tiesų dėl ilgų ir intensyvių kontaktų daugelis lietuvių ir baltarusių paribio šnektų pasižymi savotiška specifika, kurią turi ir visa (ypač Zietelos ir Lazūnų šnektų) veiksmažodžio *rinkti* semantika ir vartosena.

Veiksmažodis *riňkti*, nežiūrint daugiausia fonetinio pobūdžio įvairavimų (plg. *riňkti* | *rýňkt* | *riňkc'* | *rýňkcie*, *reňka* | *raňka* ir kt.) iš esmės visose lietuvių pietrytinio pakraščio šnektose išlaiko tas pačias pagrindines formas – *riňkti*, *reňka*, *riňko*. Tik Zietelos šneckoje dėl analogijos esamojo laiko formų šaknis kartais pasitaiko tokia pati, kaip ir būtojo kartinio laiko formų, pvz., *rinkù*, *rinkì*, *riňkam(e)*, *riňkat(e)*, *riňka* greta *renkù*, *renkì*, *reňkam(e)*, *reňkat(e)*, *reňka* | *raňka*.

Visose lietuvių kalbos tarmėse šis veiksmažodis yra daugiareikšmis, o pietrytinų pakraščių šnektose neretai netgi itin daugiareikšmis. Daugiareikšmišumas, arba polisemija, paprastai tapatinama su semantine derivacija (Drotvinas 1986, 83; 1987, 29), yra be galio svarbi kalbos ekonomijos ypatybė, padedanti sėkmingai įveikti pagrindinį prieštaravimą tarp begalinės realybės įvairovės ir gana riboto kalbos elementų skaičiaus.

Daugiareikšmio žodžio semantinė apimtis, tiksliau – semantinė žodžio struktūra, sudaranti savotišką kontinuumą, praktiniuose žodynuose paprastai skaidoma atskiromis reikšmėmis – semantiniai variantais (Vidugiris 1977, 111). Semantinis variantas, kaip ir semema, savo ruožtu susideda iš smulkesnių reikšmės dalelių, vadinančių semų, išskiriamų komponentinės analizės metodu. Čia semomis operuojama tik tiek, kiek jos padeda apibūdinti daugiareikšmio žodžio atskirus semantinius variantus. Semantinį variantą (sememą) paprastai sudaro semų kompleksas, susidedantis iš integraliųjų semų, kurios jungia įvairias reikšmes, t. y. yra joms bendros, ir diferencinių semų, kurios skiria artimas reikšmes (Гудавичюс 1985, 19). Taigi kiekvienas daugiareikšmio žodžio semantinis variantas, be bendrujų, arba integraliųjų, semų, visada turi daugiau ar mažiau diferencinių semų. Būtent nuo diferencinių semų skyrimo, jų kompleksų kiekiu, nemaža priklauso ir semantinių variantų kiekis.

Apskritai pagal kalbų kontaktų poveikio pobūdį veiksmažodžio *riňkti* semantinius variantus, arba reikšmes, galima dalyti į dvi grupes. Pirmąją grupę sudarytu semantiniai variantai, kurie yra bendri su atitinkamais pagrindinių lietuvių kalbos tarmių ir bendrinės kalbos semantiniai variantai. Skirtinga dažnai yra tik ju

raiška. Dalis semantinių variantų slavų kalbų pavyzdžiu paprastai nusakomi priešdėliniais ar priešdėliniais ir priesaginiai veiksmažodžiai. Kartu čia apžvelgiamos būdingesnės raiškos formų darybos priemonės. Antrają grupę sudarytų semantiniai variantai, atsiradę dėl glaudžių kontaktų su slavų kalbomis. Daugelis jų yra aiškiai semantinės interferencijos produktas – vadinamosios semantinės kalkės. Būdingiausios jos yra pietrytinio lietuvių kalbos pakraščio šnektoms. Greta pateikiame priešdėliniai veiksmažodžiai, kurie paprastai svarbūs yra ne tik reikšmių koreliacijai, bet leidžia pasekti semantinės interferencijos kryptis ir tendencijas.

I. Pagal „Dabartinės lietuvių kalbos žodyną“ (V., 1972) veiksmažodis *rinkti* turi septynis semantinius variantus, arba reikšmes¹. Idomu iš eilės pasekti, kaip jos reiškiamos lietuvių ir baltarusių paribio šnektose, ypač apie Lazūnus ir Zietelą.

Iš tradicinių reikšmių plačiausiai yra vartojami pirmieji du semantiniai variantai:

1. „imti ir dėti į vieną vietą“: *Aīmam m'æ·dz'an² vúogu· riñkc'* Lz. *Dz'iēnu· n'egalé·davo· riñkc'* gr̄·bu· (pono miške) Grv. *Ir tadaik reñ·ka no·stál'n'i·k'ē·n* (i staltiesę) ir *sarižd'in·é·ja* Zt. *Úugas reñka, an tuřgo· atv'ēždo·* Pls. *Rinkaū gruš'ās ir n'eš'aū an tuřgo·* Zt. *L'ies'n'i·kai* (iš drevių) *m'æ·du· riñko·* Rod. | refl.: *Anà renkas'i* (bulvių) *v'ē·l' k'itōn t'erlú·ko·n* (i molinių dubenelių) Zt.

2. „Iš īvairių vietų gauti, telkti“: *Laláutuv'ai aīma riñkc'* paūtu· (kiaušinių) Lz. *B'ernaī sa m'ergūč'o·m'i aīt'i* (eina) *p'er v'ē·s'sə·* (sodžiu) ir *pautūs riñka* Zt. | refl.: *Jaun'i baz'n'i·č'o·n renkas'i* ir *v'in'č'avójas'i* (tuokiasi) Zt. *Dabař p'r'ieš dz'iēnu· r'eñkas* Pst.

Pasakytina, kad nepriešdėlinio veiksmažodžio *rinkti* atvejų čia (ypač Zietelos ir Lazūnų šnektose) užrašyta mažiau negu panašios (priešdėlių atitinkamai modifikuotos) reikšmės priešdėlinių darinių, pvz.:

pririñkti 1. „renkant prikrauti“: *Nuv'eimam s(u)ðdan, o·buol'ū prìrenkam* Zt. *G'iroj prìranka láužo·* (žagarų) ir *atv'eža* Zt. *Prìrankam riešuc'ū ir aīmam namō·* Lz. *P'r'i·renkam maīšu·, tadù á.t'n'ešam, pâ.p'il'am* Švnč. *Pr'ir'iñko· žo·le·s k'aūle·m* Šlčn. *Kvartuk'i* (prijuostėje) *pr'ir'inkaū žuvū·* Tvr. *D'iēčkas* (kubilai) *jau p'ie-na· pr'ip'iltā, pr'i·r'inkta* Aps. | refl.: *Nudinù prìsrenku tū· spał'g'enu·* Dbč. Da

¹ Akademiniame „Lietuvių kalbos žodyne“ daugelis šių reikšmių yra skaldomas smulkiau ir kartu su īvairių tarmių žodžio *rinkti* reikšmėmis semantinių variantų kiekis siekia 30 vienetų. Tačiau čia atskleista ne vienos kurios kalbinės sistemos žodžio *rinkti* semantinė struktūra, o patiekta heterosisteminis jo reikšmių inventorius.

² Vartojama kiek supaprastinta transkripcija. Kirčiuotų ir nekirčiuotų ilgujų, taip pat dėl kirčio pailgėjusių balsių ilgumas nurodomas tašku aukštai iš dešinės raidės pusės (iš tiesų jų ilgumas žodžio gale čia gana dažnai nuosekliai nebeišlaikomas). Iki pusilgių pailgėjė *i*, *u* ir priešdėlių *a*, *e* žymimi tašku žemai iš dešinės raidės pusės ir *s* raidė primenančiu kirčio ženklu. Dvibalisių ir mišriųjų dvigarsių sandų ilgumas atskiru ženklu nežymimas: tvirtapradžių esti pailgėjės pirmasis sandas (nuo pusilgių iki ilgų; nepailgėja tik Zietelos šnektos *i*, *u+l*, *m*, *n*, *r*) o tvirtagalii – antrasis sandas (paprastai iki pusilgių). Po sukietėjusių priebalsių *é*, *i*, *ì* žymimi *ɛ/ə*, *u*, paplatėjės *e–æ*, rytu aukštaičių neįtempti paplatėjė *é*, *o – e·*, *ɔ*. Priebalsių minkštumas nurodomas apostrofu iš dešinės pusės. Paprastuose skliausteliuose aiškinami retesni tarminiai žodžiai ir skolinių, o laužtiniuose skliausteliuose tekstą paaiškinantys, bet rinkėjų neužrašyti žodžiai.

kā·š'ikus (pintines) [spanguolių] *p'r'ir'eňka* Ad. *An v'ieto·s sē·dais ir prišrenk'i grī·bu·* Nč. *Prisriňk'i·, prisdz'o·v'in'i· tūri žo·l'i·nū·* Pls. 2. „iš įvairių vietų gauti“: *B'ernūkai sa m'ergūč'o·m'i paūtu· pririnka daūg'i·* Zt. *Ānas pririňko·tařbu· lašin'ū·* Lz. 3. refl. „daug prieiti“: *Prisriňko· daūg žmo·n'ū·* Lz. *Pr'is'r'iňk'i· s'v'ietat p'ir'k'ōj p'ilna* Aps. Ir *to·k'ū· b'jaur'ū· prisriňk'i·* Arm.

suriňkti | *sariňkti* 1. „sutelkti į vieną vietą“: *Žo·l'i·nū· sariňko·, prišut'ino· ir g'ārt dā·v'ē·* Zt. *Kuriej art'i g'iro·s, tai sàrinka daūg'i· grī·bu·* Zt. Kad *suriňkt v'iso· dvā·ro· raktūs ir apskrīst triskart dvā·ru·* Lz. *Surank'it v'iso· dvā·ro· raktūs* Lz. *Vúogu· sùren'k'i, pardūodz'i, sùren'k'i rùb'l'i·* Dv. *T'i· i'rā málku· sú·r'inkta m'iš'k'i* Aps. 2. „iš įvairių vietų gauti“: *Tō·s m'ergūč'o·s sàrenka daūg'i· paūtu· ir d'ešrū·* Zt. 3. „suvaryti“: *Surink'c'i iš v'iso· bálto· s'v'iet'æ·l'o·* Pls. | refl. „daug sueiti“: *Susriňko· šiñtas v'i·ru·* Dv. *M'ē·s kap sùsrenkam, tai n'egä·l'i ats'idz'aük'c'* Arm.

Formų su kitais priešdėliais reikšmę daugiausia lemia pirmojo semantinio varianto ir atitinkamo priešdėlio kombinacija, pvz.: *Rud'en'ái áprinka pō·nas itus ó·buol'us ir s'k'l'epaň ižn'eša* Zt. *Apriňk'i· s'l'i·vàs, dairt'sim'e·s o·buol'ū·* Lz. Jau *apriňko· riešutus* Btrm. *Po· dz'v'i ó·b'el'is áprenkam* Dv. *C'ik a·pra·ňkam vakar'i* [Kolorado vabalus], *r'i·tu· i v'ě·l' skraňda* Ad. | refl.: *Aps'iriňko· o·buol'aí g'eres'n'i* Arm. *Ātrenka, kuř buňo·s ã·v'ižo·s ir pagrú·da* Zt. *Reik'a atriňkc' balturñus* (pasenusius kiaušinius) *ir paso·dz'in'c' v'ištu· un paūtu·* Lz. *Reik'a išriňk't'i pláuk'in' es kanap'ès* Zt. *Reik'a išriňkc' žo·le· iš t'i·* Lz. *Nürinku kuno·dàs* (bulves), *v'ě·l' ván·d'in'i· išp'il'd'in'ě·ju* Zt. *V'išto·s pautùs d'æ·ma, júos reik'a nuriňkc'* Lz. *Nuraňkam kad kuř pamä·ta'm k'iřm'e·las* Ad. *Akm'en'ě·l' ūs nurinktāu* Dv. *Reik'a aít p'irkait'ě·n kuno·dàs p'érinkt, bo· sas'iaugo· jau* Zt. *S'ě·dz'is prieg stā·l'i, p'érinks' im vúogas* Lz.

Panašiós motyvacijos yra ir daugiau priešdėlinių darinių. Gana gajūs yra hibridai ir įvairūs dariniai su keliais priešdėliais, pvz.: *L'ig gä·l'i n'edarkināu* Zt. *Išriňko·m vúogas, aguonàs, v'isa paišriňko·m* Lz. *Darb'in'i·kai ã·km'en'is nūrnái panuriňks* Dv. *Vaikai papanuriňko· ã·km'en'is* Dv. *Važuodamu· bul'bàs ras'p'i·l'au, nus'ě·dau nog v'ežimo· paparināku·* Lz. *Búl'bas ri·tój nukä·sim ir papariňks' im* Dv. *Papariňko· úogas* Btrm. *Vuog'æ·la, m'erg'æ·la, pas'k'ink man'è, razriňk man'è* [slyvelė] Zt. *D'eg'ě·s' ūs paparazriňko·m* Dv. *V'is'i panuv'æ·j ir o·buol'ū· paprisriňko·* Dv. *V'iškas žv'ěr'ū· v'isó·k'u· pasuriňko·* Lz. | refl.: *Man'ip búvo· pasusriňk'i· s'elō·s'ai* (sodžiaus) *b'ernaï* Lz. *S'en'i, maži pasùsrenka v'is'i* Dv. *M'eřgo·s papasùsrenka kuř in tvo·rō·s ir pràd'eda g'iedó·c'* Dv.

Priešdėlinių formų gajumą ir produktyvumą čia daugiausia sąlygoja bilingvizmas (bei polilingvizmas). Slavų kalbose įvairios „rinkti“ reikšmės paprastai ir reiškiamos priešdėliniais veiksmažodžiais³, plg. baltarusių *набрাযъ* / *набирáyъ*, *надабрáyъ*, *сабрáyъ* / *сабирáyъ*, lenkų *żébrac*, rusų *собирать* / *собрать* ir kt.

3. Reikšme „ieškoti, rasti tinkamą“ nepriešdėlinių veiksmažodžių *rinkti* nėra užrašyta né iš vienos pietrytinės lietuvių šnekto. Užtat tos reikšmės priešdėliniu

³ Kartais kai kuriose šiaurvakarinėse baltarusių šnektose (veikiausiai dėl lietuvių kalbos įtakos) šie semantiniai variantai gali būti reiškiami ir nepriešdėliniais veiksmažodžiais *брацъ* (Слојник 1979, 215).

veiksmažodžių gausu, pvz.: *Ir dákta· apriñko· zo·vā·du* (gamyklai, įmonei) *dari·t* Zt. | refl.: *V'iенаñ káiman aps'iriñko· m'ergait'i· Rod.* *Išrinkaū sáu gā·dna· m'æ·dž'a·* Zt. *Gál' išriñks kadaik v'iena· l'ieživ'i·* (kalba), *ir bùs v'ienu žmó·n'e·s* Zt. *Išrinkaū go·d'n'es'n'ū· o'buol'ū· iñ'c' su saim'i* Lz. Aš iš v'isō·s *L'ietuvō·s n'eis-* *rinkaū sáu panō·s Dbč.* | refl.: *Č'a ka(p) bús'i do· ir m'eřga· i(s)s'iriñk'(is)* Zt. *Tù i(s)s'irinkaī man'i* Lz. *O· kad bū·t dáktais i(s)s'irinktas, tai graít p'ér's'iv'ež-* *tum Azr.* *V'íras m'iré·, anà k'itū· pas(i)riñko· Grv.* *Prirenka k'æ·turis b'erzel'ùs* *to·k'ùs kreivùs [važiu] Pls.* *G'æ·rai m'eřgai raik'a g'æ·raz b'ærnas pririñk't'ie Brsl.* *Pririñko· sáu pál'ta· ir anà* Zt. *Pririnkaū kartūno· m'ergutai un suk'iẽnko·s* Lz.

Neatrūksta šios reikšmės ir hibridų, pvz.: *Öt ko·k'í· tu sáu darinkaī žmō·gu-* Zt. *Akul'ierùs (akinius) reik'a ak'uñp dariñkc'* Lz. *Laika· n'edar'iñ'k's'im pam'-iř't'* Aps. *Dař (dabar) n'edarinks'i laiko· : kadù árk'l'i· gó·v'e· ir so·dz'ina* Rod. | refl.: *N'edasr'iñka· [žmonos] i š'uñdz'ien g'i·v'ë·na v'ienas* Ad. *Nùv'eima m'æ·dz'-an, al'k's'n'i· kreivu· pàdrenka* Lz. *Padr'inkaū drú·tu· k'auš'i.n'i·* Aps.

4. Reikšme „balsavimu skirti“ nepriešdėlinė veiksmažodžio *rinkti* forma užrašyta tik iš Zietelos, pvz.: *Man'è reñka iž brigad'iéri·* (žinoma, jeigu tai nėra paprastas veiksmažodžio *ima* pakaitas). Šiaip visur šis semantinis variantas dabar dažniausiai reiškiamas įvairiomis priesdėlinėmis ir priesaginėmis *rinkti* formomis, pvz.: *N'emó·ku n'è· skaic'í·c', n'è· raši·c', n'ori karä·l'um apriñkc'e* Grv. *Süs-renka v'isas k'iëmas, katrás [kerdžius] g'er'áus'ai pàc'inka, tū· ir àprenka* Grv. *Trìs žmō·n'es k'iëmas išrenka ap'iekü·nais* Grv. *Dabař, sâ·ko·, išringd'in'ë·jam pre-z'id'eñta·, paláuk* Zt. *T'ë·vo· s'esuvà ap'iekunùs apriñgdo·* [našlaičiams] Asv. *Ap'iekü·nu· apriñgdo·, kad n'emuždži·t [našlaičių]* Asv. *Išriñgd'e· p'irm'in'i·ku* Grv.

5. Pagal DLKŽ reikšmė „dėti iš raidžių tekstą“ yra nauja. Minétose šnektose šią reikšmę atstotų nors ir retokai užrašyti pavyzdžiai „daryti raštus audžiant“, plg.: *Divō·nai pav'ien'i atringdz'i·ta* Dv. *N'í·č'el'n'i·č'o·sna inringd'in'ë·jo· ir s'k'ië-tan.* *N'eko·žnà inringd'in'ë·s* Zt. *Márškas áust, reik'a mo·k'ë·t išringd'in'ë·t* Zt. *Pa-klot'ës graž'ës áudz'a išringdz'i·tas, k'v'ietkúot'in'es to·k'ës* Šč. Pirminio nepriešdėlinio veiksmažodžio *rinkti* šia reikšme neužrašyta.

Ir paskutiniai du veiksmažodžio *rinkti* plačiau žinomi semantiniai variantai iš esmės paliudyti irgi tik priesdėlinių arba priesaginių veiksmažodžių, pvz.:

6. „imti nuo pradalges ir rišti į pédus“: *Iš po· p'jáutuvø· reñkam [rugius] ir v'æ·žam* Pls. *Tadù kló·ja l'inùs, reñka, rìša in kur'l'ùs* Šlč. *Kló·jam l'inùs in p'ievo·s i paskui reñkam* Dv. *Kap jau ats'igul'i [linañ], reñkam, p'iřt'i· kur'rìnam, dž'o·v'ìnám* Eiš. *Pàrenkal'inùs, tadù m'ina Arm.* *L'inùs pàrenka, išdž'o·v'ìna, sùriša p'ë·dùkuosna* Dbč. *V'ienùs l'inùs kló·ja, k'itùs paringd'in'ë·ja* Zt. *V'íriškas døl'g'ëi [kerta], o· bò·ba paringd'in'ë·ja ir rìša rug'ùs* Zt. *Tadù.jeina's par'in'k'in'ë·ja [linus] nuo p'ieva·s, nusaus'in'ë·ja* Aps. *Parink'in'ë·ju l'in'el'ùs, tûto· (d.)* Zt.

7. „kraustyt, valyti (stala)“: *N'eválgot, tai nurinks'ù stä·lu·* Arm. *Aš nur'inks'ù stä·lu·* Švnč. *Nuriñk nug stä·lo·* Arm. | refl.: *Më·s pâ·c'i·s nusiriñksim stä·lu·* Lz. *Panùrenka nòk stä·lo·, nòk skô·t'ert'ë·s (staltiesës) v'ic' v'isa* Dv. *Nuo stä·lo· reik'a šáukštai pariñkc'* Eiš. *Reik'a ir pad'úoc' vál'g'i·c' ir prariñkc'* Grv. *Aš stä·lu· prar'inks'ù* Ad. *Prar'iñk stä·lu·* Lnt. | refl.: *Vålgai, ba prasr'iñkc' raiks* Str. *Reik'a*

pririñkc' nok stā·lo· val'g'i·mūs Lz. *Įtaig'i nuringd'in' ē·jau stā·lo·* Zt. *Nuringd'in' ē·k stā·la·* Zt. *Aīk, nuringdz'i·k stā·lu·* Rod.

Iš pateiktų pavyzdžių matyti, kad tradicinė veiksmažodžio *rinkti* reikšmių raiška čia gana nevienodai išlikusi. Geriausią lietuvišką raišką išlaikė tik pirmieji du pagrindiniai semantiniai variantai. Jie reiškiami tiek pirminalis, nepriešdėliniais veiksmažodžiais, tiek ir priešdėliniais (dažniau). Pastarieji pavyzdžiai gal dėl to dažnesni, jog jie pagal atitinkamą priešdėlį sukonkretina, patikslina žodžio *rinkti* reiškiamus veiksmo atspalvius.

Likusioms kitomis reikšmėmis nepriešdėlinio veiksmažodžio *rinkti* iš esmės jau nebéra užrašytų pavyzdžių. Ji pakeičia daugiausia įvairūs priešdėliniai, plg. trečiąjį semantinį variantą „ieškoti, rasti tinkamą“, reiškiamą vien priešdėliniais veiksmažodžiais.

Kiti likusieji semantiniai variantai reiškiami tiek priešdėliniais dariniais, tiek priesagų -(*d*)inēti, -dyti vediniiais. Tai priklauso nuo to, kur koks darybos būdas daugiau įsigalėjęs. Pavyzdžiu, Zietelos šnektoje dažnai pasikartojančiam, dažniams ar ilgai užtrunkančiam veiksmui pabrėžti labai mėgstami priesagos -dinēti veiksmažodžiai (Vidugiris 1961, 219–231).

Greta lietuviškos darybos priešdėlinių veiksmažodžių skverbiasi kalkės, atsiradusios pagal baltarusių kalbos žodžių darybos modelį (plg. *выйбрать* / *выбрать* „1. išrinkti tinkamą, 2. balsavimu skirti“, *надобраться* „išrinkti tinkamą“, *набраться* „imti paklotus linus ar kanapes ir rišti į pėdus“, *пройбраться* / *приобраться* „kraustyti (stalą)“ ir kt.). Pavyzdžiu, lazūniškiai greta lietuviškai vartojaamas formos *nu(si)-rinkti* (*Mē's pā·ci·s nusiriñksim stā·lu·*) dabar dažniau vartoja darybines kalkes *pri·riñkti* ar net *priiñmti* (*Reika pririñkc' | priiñc' nok stā·lo· val'g'i·mūs*).

Taigi dėl glaudžių ir intesyvių kontaktų su slavų kalbomis pietrytinio lietuvių kalbos pakraščio šnektose veiksmažodžio *rinkti* tradicinių reikšmių raiškos raidai būdingos dvi tendencijos: nykstant nepriešdėlinėms formoms, vis daugiau įsigali priešdėliniai dariniai (kartais priesaginiai vediniai) ir smarkiai plinta darybinės (raiškos) kalkės.

II. Intensyvus pietrytinio lietuvių kalbos pakraščio šnektų kontaktavimas su slavų kalbomis taip pat veikia ir veiksmažodžio *rinkti* semantinę struktūrą. Būdinga lietuvių kalbai „rinkti“ reikšmių plėtotė buvo sutrikdyta, t. y. išmušta iš tradicinių savo vėžių. Atsirado didžiulis reikšmių kloudas, mažai ką bendra turintis su tradiciniu „rinkti“ reikšmėmis. Lietuvių kalbos žodis *rinkti* pradėjo perimti atitinkamo slavų kalbų žodžio (plg. baltarusių *brać* „imti“, lenkų *brac'*, rusų *брать*) reikšmes. I žodžio *rinkti* semantinę struktūrą pradėjo brautis svetimos lietuvių kalbai reikšmės, vadinamosios semantinės kalkės. Kalkiavimas šiuo atveju apima vadinančią „vidinę žodžio formą“ arba turinį. Pagal išorinę formą semantinės kalkės „neturi svetimos kilmės požymių, nes yra gimtosios kalbos žodžiai“ (Velakoski 1984, 221–222; Ojanen 1985, 143). Savas žodis, igijęs kitą ar svetimą reikšmę, iš karto tampa ir kitu žodžiu arba leksema. Tai vienas nominacijos būdų (Павел 1983, 74, 83). Turinio požiūriu (turint omenyje, kad veiksmažodžiai *rinkti* ir *imti* turi bendrų semų) naujasias žodžio *rinkti* reikšmes galima laikyti antriniais semantiniais derivatais (t. y. reikšmės dariniais).

Taigi be minėtų tradicinių reikšmių šiuo šnektą žodis *rinkti* turi įgijęs daug ir kitokių reikšmių (semantinių variantų), kurias savo ruožtu galima dalyti vėl į dvi dalis: įvairios „imti“ reikšmes (a) ir „rengti, ruoštis“ bei kitas smulkesnes reikšmes (b).

Toliau reikšmės skaidomos ir pateikiamos savo nuožiūra, todėl jų išskyrimas ir išdėstymas dėl difuziškumo gali būti ginčytinas.

a. Čia pateikiami tokie veiksmažodžio *rinkti* semantiniai variantai, kurie daugiausia ne tik reiškia, bet ir dubliuoja žodžio *imti* semantinius variantus. Tai akiavaizdžiai matyti iš greta pateikiamų su veiksmažodžiu *imti* pavyzdžių:

1. „čiupti, imti ranka, ar īrankiu“: *Gā'l iv'ienas v'ienā riñkt iż g'erke's* Zt. *N'ebūvo kúoj mē'šlū riñkc'e* Lz. *Reñka p'irk'ō'n [avī]*, sàriša kó:jas ir k'iřpa Zt. *Paut'iēn'i šáukštu reñkam ir válgo'm* Lz. *Bo'bka išeido' i(r) reñka vaiku' iš vežimo'* Lz. *Vaikùs mažùs an rañku' riñko'* Zt. | refl.: *Reñkas'i árk'l'i' až vuod'egō's* ir jó' ja Lz. *Riñkam'ē's ratù iž rañku' ir aīmam, g'iedó'jam* Zt. *D'id'ele's ir māc'itko's ziví'ko's* (žuvelės), *riñk'it'ē's iž v'ilko' vuod'egē's* Zt. || *Ānas īma k'iřv'i' do' ir aīma d'irpt p'iřk'a'* Zt. *N'eaddarid'in'ē'k'it dūru', bo' v'i'dmà* (ragana) jiñs jùs Zt. *Ir v'āda du b'ernükai v'ienas iš v'ieno' šō'no' ē'mi' po' pāžas't'i, o' k'itas iš k'ito' šō'no' ē'mi' po' pāžas't'i* Lz. | refl.: *Tai rankái jē'm'aūs, ir mán nuv'āj t'ēn v'idiuñ* [skausmas] Zt. *Ē'm'ē'm'ē's až ruñku' ir šō'ko'm, g'iedó'jo'm* Lz.

Ši reikšmė, nors ir modifikuota, atsispindi priešdėliniuose veiksmažodžių *riñkti* | *imti* dariniuose, pvz.: *Kō'si' iš p'iesto's išrenka kauko'riñ* (i molinį dubenį) Dv. *Išriñk p'ālanus iž duob'āl'e's* Lz. *Bó'bo's pazbórē ir aš č'ubū' pasriñko' vie-nà k'itu'* Lz. *Reik'a sariñkt dró'b'ā' ir namó'p atn'ā'št* Zt. *Kurám papułs tadù truñpu'* [šiaudeli] *ušriñkc'e*, tai jau tadù tas žmo'gùs num'iřs Lz. *Nù ir lo'k'i's iš-landa, àtlupa b'it'ēs ir m'ā'du' ir ušrenka* Lz. || *Chvājo's b'it to'k'ō's d'id'el'e's, kad n'eapiñt ab'iēm'i rañko'm'i* Zt. *Išiñ' pā'sinu' iš p'iřšto'* Lz. *Îšē'm'ē' lašin'ū' t'enaik* Zt. *Aš uždaušū šunùka' ir išimsù šírd'i'* Zt. *Aš tā' t'ā'šla'* (duonkubili) *i(z)-s'ijé'm'au ant galvō's ir ait sa jái* [i degantį namą] Zt. *Nuiñ' nog v'iršaūs lā'sin'us* Lz. *Norēj púoda' nujimt* Zt. *Norējau pajimt v'ištūrka'* Zt. *Sarmatà rañko'sna priim'c'ito' b'l'ū'do'* Arm. *Ānas tū' zě'bu' dastó'jo', ùšē'm'ē' káltu' ir ju' rask'iřto'* Lz. *Neužē'mē'm dābar m'edaūs* Zt.

2. „imti sau, ar su savimi“: *Ānas n'ēranka grā'šu'* Lz. *Anà dail'ē', o' aš rinkaū* Zt. *Sä'ko', jē'sk'it, kā' n'ōrite, o' kā' n'esajē's'it, riñk'it sa sav'iñ* Zt. | refl.: *Vál'-g'i'c' p'ievo'n riñko'm'ē's* Lz. || *Ē'm'aū su saim'i lùstu' dúono's* Lz. *Tai tu jau dail'-i'k, o' aš jimsù* Zt. *Āš jimsù namō'*, itai mū'su' p'eilùkas Zt. | refl.: *Insùk aut'ā'l'in drusk'o's iñ'c'is su saim'i* Lz.

Dvejopai – tiek su *rinkti*, tiek su *imti* – ši reikšmė nusakoma ir priešdėliniais veiksmažodžiais, pvz.: *Ažriñko' vaikùs ir žmó'nu'* Lz. | refl.: *Tadù aš jū' as'irinkaū par saū* Grv. *Jā' ižriñko' dukt'ē' pa(s) sav'ē* Zt. *Anà v'īsa pariñko', n'iěko' jiem'i n'epām'et'ē'* Zt. *Anà razdail'ē', o' aš parinkaū* Zt. *D'ē'd'ē' us'ik'ē'l'e', pariñko' tū' zā'latu' ir nuv'āj* Lz. *Tadù pariñko' bō'c'u', mō'mu' ir nuvažau'* Lz. *Mā'nō' ū'eim'i nu' v'ē'l'n'as par'iñko'* Str. *Kad jùs, ito'k'us vaikùs s'm'eřc'is pariñkt* Arm. | refl.: *Pasriñko' v'īsa, mūs gri'nùs pal'igd'ē'* Arm. *Anà v'īsa pasriñko' sā'vo' ir nuā'j Vrnv.* *Kad mañ pririñkt dz'iēvas nog jū's* (kad greičiau ateitū mirtis) Arm. *It'ep*

anà razdaïl' èr, ō ãš razrinkaū Zt. Kuřg'i tu užrinks'i v'lsu sa sav'i m̄ Zt. N' ev' edòma (nežinia), kadaik až jau jār (karvę) užrinksù Zt. || Pàē·mè· batùs po· pā·žaiks't'i ir nùsn'ešè· Lz. Sa saviñ v'lsu g'i n'epaims'i Zt. Kad bū·tu dù, tai v'lena· pajim-č' ap Zt. Òt, kad bū·č' ap tār pajē·m'æ· Zt.

3. „valgyti, gerti“: *N' iěk'o· n'èranka (jěst) Zt. Aš jám vál'g'i·c' dav'in'ě·jau, ā·nas n'eriňko· Lz. Riňk dúono·s ir pienùko· Zt. Raňk nastruōs Lz. || O· v'í·ras nè-jè·mè· nìe·ko·, kru·pa· tik atsigé·rè· Zt. Nasrúosna neimsì Zt. Iñ pakus'n'el'i, kad l'ikt un ri·tó·jaus Lz.*

Pasitaiko ir artimos reikšmės priešdėlinių veiksmažodžių, pvz.: *Svo·túosna nu-važáu ir daūg'i· ariělko·s pririňko· Zt. Dáu lto· s'p'irto· ižg'áert, al'è mā·ža vánd'i·n'o· pririňko· Zt. || „pavaišinti“: Nu ju· bo·c' à paso·dz'ino· a(ž) stā·lo·, pr(i)ě·m'è· labai g'eraí Lz.*

4. „gauti“: *Kuřg'i c'a go·dnà m'ě·dz'aga riňkc' Lz. Ā·nas g'erùs asmo·kùs riňka Zt. Ā·nas tr̄s šimtùs an m'ěno· riňka Zt. || N'ě·r kuř šiěno iñm'c', reik'a šienauc' bül'bo·sa Lz. Pardä·væ· jé·m'aü tú·kstanč'i· Zt. Kuř s'irätaí iñm'c' t'ě·vur, kad jö·ně·r Arm. Al' kuřg'i tù im's'i t'ěñ d'ě·l' jū· Zt.*

Rečiau pasitaiko priešdėlinių šios reikšmės veiksmažodžių. Daugiausia jų užrašyta Zietelos apylinkėje, pvz.: *Iž inp'en'ě·tas zas'is pariňko· po· dù rub'l'ù Zt. Dùkart udùcha· (dusulì) pririnkaū Zt. Pririňko· l'iěkarstvo·s b'e grā·šu· Lz. | refl.: Ō· jau ā·nas kó·s'c'i, prisriňko· kó·sul'o· Lz. Kõ·sast'ies (niežu) prisriňko· Zt. || L'ik s'm'eřt'ies at'im'c' à [skolą] Zt. Paprā·šé· s'v'ě·tku·, išé·mè· mètrikus Zt. Jau išé·m'ě·b'it ir pō·p'ierus Zt. Mòža iš tō· pajē·mè· vařda· Zas'æ·č'ai Zt. Ot, sā·ko·, aš pajē·m'au po· trizd' æ·šim du rub'l'ù iš k'il'a· Zt. D'írbam c'ièlùs m'etùs ir n'ežino·m', k'iek kā· m'ě·s paím̄s' im Zt. S'i·lù m'ělž's n'epaims'i Tvr.*

5. „vesti (merginą), arba gauti į namus (vyra, užkuri)“: *Ir gražì ir bago·tà, káp'g'i jö·s n'eriňkt Zt. Jaun'i v'lena· m'ě·to·, k'ita· reňka Zt. Reňka primõ·ka· (užkuri) namóp Zt. Jö·s n'iěkas n'eriňko· iž žan'í·ko·(jaunikio) Zt. M'ě·s ji· riňko·m i(ž) žan'í·ka· Zt. Aš tā·vo· dük't'eri· rinks'ù Lz. Kuř kul'kà grùs, t'i· rink'it sáu m'eřgu·, žmό·nu· Lz. || K'et'ino· man'è iž žen'í·ko· iñm'i Zt. S'en'est tai ima v'lena·, tai sa v'i·nái bústa, k'õ·lai nùm'ira Zt. Anà tadù ě·mè· jí· až v'tru·, apsižä·n'ino· Lz. Nu aps'ižä·n'ino·, jě·m'è· mó·t'erišk'æ· iš Pag'irù· Zt. Tsaik n'eim̄turp už žan'í·ko·, kad anà n'ebū·t gražì Zt.*

Atitinkamos reikšmės priešdėliniai veiksmažodžiai minėtini šie: *Ā·nas dù·mo·j man'è ižriňkt Zt. Ā·nas ižriňko· tār m'ěrga· sáu an Rùd'n'o·s Zt. Žmo·nàs pariňko· guđ'ës Lz. V'is'i pariňko· m'ergàs, raz n'e jáuna·, tai s'æ·na· Zt. V'is'i po·l'kàs (lenkes) pariňko· Zt. Pà·c'a·s pà·r'inkta l'énk'e·s Aps. || V'ienaz b'ðernas pajē·mè· i ta· m'ergáit'æ· Zt. Iš tō·s pac'õ·s s'elõ·s žmό·nu· pajē·ma·au Lz. Kab ā·nas man'è paím̄tu iš sā·vo· pā·č'a· Zt. Pà·e·m'e· ir su namaïs, ir su z'em'i Ad.*

6. „imti nuo lauko, doroti derlių“: *Nug lauko· reňka ir v'æ·ža namó·p Zt. Nu-šienáu kú·s'n'i· šiěno· ir n'èrenka namó· Lz. Jéi n'e l'ietùs, reňkam nuog lauko ir v'æ·žam klúonan Pls. D'i·d'el'i darbaí bù·va· tadù, kap nuo laukù· r'eňkam Dsn. || Rug'ùs p'jáuc' prad'e·dz'in'ě·jam, p'ievas t.mam Ad. Kuno·dàs jě·mè·m nùg lauko· Zt.*

Šią reikšmę gražiai iliustruoja ir priešdėliniai veiksmažodžiai, pvz.: *Nug lauko· nuriñko·m, v'isa nuriñko·m Zt. Daūk jā·vo· nuriñko·m Lz. Nur'iñka· rug'el'us, bül·bas i(s)s'i·kas'e· Aps. V'isa žē·m'ēn pas'ējo·m, o· paskui· reik'a· v'isa nuriñkc' Dv. Vi·su. náudu. nuo laukū· nuriñka·m Zr. Jau laukaī nurinkt'i mū·su·, nūrinkta v'isa Zt. Nuriñko· rug'us Dbč. Jau v'isa kās nūrinkta nug lauko· Grv. T'ik bül'bɔ·s l̄.kɔ· n'enū'r'inkta Str. Nug lauko· dař v'isa pàrinkta Zt. Prieš rug'el'us v'isu· šienu· parinktai, tadū g'eraī i rug'æ'l'ai Btrm. || Dabař kakarū·za· reik'a· nujimt Zt. Kazlā·l'is č'iřk'a· ka(p) p'jo·v'imas, kap nūjimam rug'us Lz. Nog laukū· v'isa nūimta Zt. Kai nūim'i javūs nug laukū·, v'is'i· darbaī g'i·n'ē·c'i Rod. Prieš n'ed'ē·l'u· ir daržūs nuiñs Pls. Kap aps'id'írba, v'isa nog lauko· pāima, l'inūs m'ina Lz. Kad šč' esl' ī·vai suimtum rug'us, tai šiēm'et dūono·s turē·tum Nč.*

7. „pirkti“: *B'il'ieto· n'ereik'a· riñkc' Lz. Kap pa·ū·tarina, kad p'ermain'i·d'i·n'ē·s asmo·kūs (pinigus), tai labaī ūmō·n'ē·s riñka· v'isa Zt. || Nuv'eimu, imū k'ilo·grā·mu· tris Zt. Nuv'eisū, p'ie pūs'æ· šimto· jimsū Zt. Sakaū, áš im'č'ap, al'è asmō·ku· n'eturū Zt.*

Šios reikšmės priešdėlinių veiksmažodžių užrašyta tik su šaknimi rinkti, pvz.: *Āno·s p'ig'o·s, tai jās v'iek'aū pārenka Zt. Tā· júoda· dūona· ūmō·n'ē·s pariñks Zt. Kap atv'eža, t'ep ir rāzrenka Zt. Jau razr'iñka· [prekes] – n'ērā Aps. N'eb'it nurnaik m'iltu·, razriñko· Zt. S'v'iētas razriñko· m'iltus Arm.*

8. „šaukti, mobilizuoti“: *Tadaik riñko· man'è maskō·l'uosna (i kareivius) Zt. Mas'kā buvaū, kap v'i·rus riñko·, mó·t'erišk'o·s v'eřk'è· Lz. || Ě·m'è· vaiskañ (i kariuomenę) pō·no· tris su'nūs Lz. Šeñ ištrū·ko·, b'ijō·j, kad n'eiñtu· vaiskañ Zt.*

Nors ir negausūs priešdėliniai veiksmažodžiai irgi paremia šią reikšmę, pvz.: *V'iru· ažriñko· un pō·l'sko·s vaino·s Lz. Man'è ižriñko· vaiskañ Zt. A po·tō·m mas·kō·l'uosna ižriñko· jau Zt. Kap bū·tu· pat'i· darb'in'ī·k'è·, man'è ižriñktu· vě·l' vaiskañ Zt. Tadaik mūs daūgi· pariñko· maskō·l'uosna Zt. Iš jū· k'iēmo· b'érnus d'o· v'ienám maskō·l'uosna papariñko· Grv. || B'érnus papad'e·m'è· vaiskañ Lz.*

9. „areštuoti, suimti“: *Č'ā jau jī· reñka t'urmō·n (i kalėjimą) Zt. Kās kałtas, tai riñka to·k'ō·n t'urmō·n Zt. || Kap jē·m'è· jūos n'ēm'us, ir n'egrīžo· Zt.*

Šios reikšmės yra daugiau priešdėlinių veiksmažodžių, pvz.: *Ažr'iñkå· p'l'iēnan (i nelaisvę) Pst. Man'i· ažriñ'k'i· bùvo· Lz. Ižriñko· v'isūs v'i·rus Lz. N'ē·r mū·su· kaplō·no· (kunigo), òt jau k'iek m'æ·tu·, kap ižriñko·, tai ir ižriñko· Zt. M'il'i·c'ija jī· ižriñko· ir paso·d'ino· Zt. Ot ònas jūos dav'is ir g'i·vus pariñks Lz. Kās n'eklaūs'è·, pašaud'è·, pariñko· Arm. V'isūs bùvo· pariñk'i· ir panuvā·ri· Lz || T'ep jūos g'i·vaī pàjē·m'è· Lz. Maskō·l'ai pravažavo·, o· itu· pō·nu· n'epàjē·m'è· Zt. Jī· bùvo· t'urmōn pajē·m'è· Zt. No·ré·jo· p'érmti jūos ir n'ep'érè·m'è· Zt.*

10. „kvieсти; priimti“: *Āni·s riñka t'ik an dárbo·, jēs(k), kā· nō·ri, n'ešó·(k), kā· nō·ri Zt. An v'es'āil'o·s, an krišt'i·nu· v'isuř riñka, v'isuř prāšo· Zt. Príp'il'a lachō·n'èn (i dubeni) vānd'en'o·, iñm'eta av'ižū·, o· tadaik reñka v'isūs praūst'is Zt. Ir man'i· riñko· mó·k'i·c'is Lz. || Dúoja s'k'ep'etv'ka· (skarelę), kab iñs jā·šó·kt Zt. Sā·ko· bró·l'u, kab imtū· jā· šó·kt Zt.*

Priešdėlinių veiksmažodžių nedaug teužrašyta, pvz.: *Tadaik ā·nas man'è ižriñko· t'enaik Zt. Vaikūs pariñko· mó·k'i·c'is Lz. Man'è jau užriñkt no·r·é·jo· Zt. || K'itū*

m'ergutu· pàjè·mè· mó·k'i·c' Lz. S'v'æ·t'imas b'ijō·s priim̄t Zt. Ā·ni·s priè·m'è draug'ē·n Zt. Kad priim̄s'it, tai ataisù Zt. Priim̄ man'i nakvó·c' Lz.

11. „atimti, grobti, plėšti, vogti“: *Dabař v't'nas nug v'no· reñka Zt. Kám jū·s t'ep rabavó·yat (plėšiate), v'isa reñkat Rod. N'iém̄c'ai riñko· kárv'es Lz. Riñko· árkl'us n'iém̄c'ai Rod. V'éima arkl'ū·, riñks maskó·l'ai ko·k'i Bn. || N'echòj (tegu) g'erèst mā·no· kàs jiñtu·, o· ãs n'ejé·m'au n'i·ko· Zt.*

Lietvių ir baltarusių paribio šnektose ypač gausu priešdėlinių šios reikšmės darinių, pvz.: *Vag'aí grašus v'isùs apriñko· Lz. Måžu kàs apriñko· t'i· namùs Lz. M'il'l.c'ija pâ·c'mę· už taī, kū· apr'iñka· žmä·gu· Aps. Apriñko· šitu· malùn'in'i·ku· – kū· jis t'i· prisáugo·s Grv. Šiém'et tai mùs sú.v'is apr'iñkå· Pst. Atvaž'a·vɔ·, apr'iñkɔ· i t'i·l'i· Str. V'ienus m'etùs ir man'i apriñko· Šlč. Vä·pso·s ušpúola b'it'ës, nór'i m'æ·du· atriñkc' Lz. Juosà árkl'i· atriñko· Zt. K'iek vál'g'i·c' pâ·m'et'ë·, e· t'ep atr'iñko· v'i·sa kū· Kli. Ā·ni·s atriñko· v'isa bú·st'i·ma· (gyvenimą) mum'i Zt. Kàp pagaüs lăp'è· v'i·sta·, tai n'eatrink's'i Zt. Kuř tai g'ird'ë·ta, kad v'isu žë·m'i· atriñkt Dv. Gõ·dnur kárv'i· azriñko·, o· blö·gu· mùm'i· pâm'et'ë· Lz. N'eturù av't'i·u·, azriñko· Lz. G't'vul'us v'isùs ažriñka· Ad. Mä·no· dařzin'æ· išriñko· Zt. Išrinkai gražumu· mā·no· v'eid'ë·l'u· Grv. Skařbai (turtai) išrinkta, v'isa Arm. Ir asmo·kùs ižriñko· jámp Zt. Hárkl'i· ižriñko·, v'ežima· ižriñko·, v'isa pariñko· Zt. V'isa pariñko·: ir lauka·, ir árkl'us Zt. Kárv'es pariñko· nog mû·s Lz. Iš v'isù· pa·kár'v'i· par'iñka· Aps. Žäm'i· pariñko· i bûna v'ienà Arm. Lángus išlup'è·, v'isa pariñko· Bn. V'isa nuog tav'i· pàrenka Rod. N'iém̄c'ai dró·b'es pariñko·, n'ieko· n'epal'iko· Dv. V'isa pariñko·, kad n'emok'ë·jo·m Arm. Kab ãnas nûm'irè·, žmó·n'ë·s razriñko· v'isu jo· g'è·rít·bu· Lz. Ir kárv'es, v'isa c'í·sta užriñko· Zt. || O· pat'i·t'ik ir dû·mo·ja, kap c' à tã· no·stal'n'i·k'ë·la· at'iñt nug jõ· Zt. V'isa c'í·sta ãt'ima nug tav'è Zt. ãt'ë·m'è põ·nuosa dvarùs Lz. Túos banditùs pariñko· ir tû· ad'iëžu· ãt'ë·m'è Lz. Aš n'iék'ien n'ieko· n'epajé·m'au Zt. V'isa kū· papaät'ë·m'è – ir jää·vu·, ir skac'i·nu· (gyvulius) Lz.*

12. „paraližuoti, atimti (galunes, kuno dalis)“: *Šios reikšmės nepriešdėlinio veiksmažodžio rinkti formų néra užfiksuota. Tai veikiausiai motyvuota pačios tikrovės. Paralyžius paprastai esti staigus ir reiškiamas priešdėlinėmis įvykio veikslu veiksmažodžių formomis: pvz.: Ab'id'v'i· kó·jas i(r) rankàs jau jaï atriñko· Zt. Atriñko· šó·na· ir kó·ja·, i(r) rañka·, n'epas'ivert'ë· Zt. Kó·ja· atriñko· ir l'ieživ'i·, n'eisü·tarino' g'eraï Zt. Vä·nuo ito· dákto· átranka kó·jas Dv. Ižgu·š'æ· rankàs ir kó·jas atriñko· Rod. Kó·jo·s átrinkta, s'ë·dz' Arm. || Jaip laušë· pùs'ë· v'isa ãt'ima Zt.*

13. „užimti, paimti, okupuoti“. *Ši reikšmė paliudyta tik priešdėlinių veiksmažodžių (su priešdėliu už-|iž-), pvz.: Ižriñko· so·v'iëtai tã· dákto· Zt. Napal'eð·nas ižriñko· pal'ë·kùs ir pastä·t'ë· karä·l'i· Zt. Ā·nas (germanas) ižriñko· K'ijeva· Zt.|| T'e(p) pär'c'a d'id'el'i· káis'n'i· [žemės] ižém'æ· ãn'i·z b'it'i Zt.*

14. refl. „imtis, griebtis (darbo)“: *Atä·ji· ir v'ë·l' n'ë·r žin'ð·s aš kõ· riñkc'ies, bo· v'isa n'edz'írbta Lz. Tsaik d'id'ë·s'n'is tai riñkas'i iž dárbo· labai·: ir árt, ir app'il'd'in'ë·t (kaupti), ar m'ë·šla· v'æ·št Zt. Aš jau s'æ·nas, suv'isù n'egal'ù, dárbo n'ësranku Lz. || Mä·nas t'ë·vas b'it s'æ·n'itkas, tai ãs nok šašo·l'i·ka m'æ·tu· jë·m'·aüs iž dárbo· ir d'írbau, d'írbau, d'írbau Zt. | refl.: Po· v'es'æ·l'ai ã·ni· jë·më·s až dár-*

bo Lz. Nu ir tadaik jau bōč'is žinójo, kās ko·k' ō· dárbo· im's'is d'írpt'i Zt. | „sunkai dirbtī“: *Karštā šienap'jútē, s'v'iet'ē'l'is su šienaiš imas Rod.*

Ši reikšmē būdinga daugiausia nepriešdēlinėms sangražinėms *rinktis* formoms, nes priešdēlinių paprastai užrašyta tik su šaknimi *imti*, pvz.: *Nu ānas āps'ē·mē-jū l'ieč'i·c' Lz. Jūs'is p'iemuōj māž ažiūs ir mūs'as kárv'es gan'i·c' Lz.* | refl.: *As'ijē·m'ē až p'iem'en'i· v'isō·s s'elō·s g'i·v'i· gan'i·c' Lz. Kuřg'i prisim'si dav'in'ē't jiem'i Zt. As'iūm̄tum gan'i·c'*, tai daug'aū p'er me'tūs ažd'iūptum n'ei Lātv'ijoj Švnč. || Su šaknimi *rinkti* čia galėtų tiktis nebent pavyzdys „daug, sunkiai prisi-dirbtī“: *P'er v'isu· buū'i· pris'irinkaū, kū in s'enī·sto·s paaic' n'egal'ù Arm.*

15. „apimti (tam tikrai būsenai)“: *P'iktumas rañka, kad n'erā·šo· [vaikai] Lz. M'īgas n'èranka Zt. Tù juok'ies, o· man'ī juðkas n'èrenka Lz. || Jī· m'iègas ē·m, ānas i prigule· Lz. Kvarabà (liga) jō· n'è·mē· Zt. N'èima jō· dz'i(e)gl'aī Arm.*

Šia reikšme šaknies *rinkti* priešdēlinių veiksmažodžių neužrašyta. Ją turi tik priešdēliniai šaknies *imti* veiksmažodžiai, pvz.: *Nake'ù m'edz'i· āp'ē·m'ē· man'ī strō·kas Lz. Pàē·m'ē· jī· ko·k'ā naglō·ji, vā jau trac'ā dz'ienā gùl'i Arm. Kaip sùē·m'ē· sunk'i l'igā, v'iso· padú·mo·jau Arm. Skraid'ē·, skraid'ē· m'iègas ir sùē·m'ē· gálvū· Arm. Kad ažūje·m jī· sáp'e· Tvr.* Tai rodo, kad veiksmažodis *rinkti* šia reikšme pradėtas vartoti daug vėliau.

16. „pjauti, gerai imti“: *Ar reñka britvà bařzdu· Lz. Jau p'eil'is n'èrenka tō·s lazdō·s, c'ī·sta dž'ú·vo· Zt. || Ót dal'g'e· aštrà: ī·ma kai ū·gn'ie Švnč. G'ē·ro· šienp'-jo·v'ē·l'o· g'erā dal'g'e·l'e· – ī·ma Rod.*

Tai patvirtina ir pasitaikantys artimos reikšmės priešdēliniai veiksmažodžiai, pvz.: *Apriñk skū·ra· p'eil'ù Zt. || Sā·ko·, kap tu jaun'ē·s'n'is bū·tai, tai tāu kó·ja· atim̄tum'ē·m Zt. Do· jē·m'ē· ir jám gálva· nùjē·m'ē·* (nukirto, nužudė) *Zt. Tu jám gálvū· nuiñk, o· jīs vī·s sā·vō· g'ieda ir ganà Švnč.*

17. „semti“: *Kās važuoja, tai v'isi c'ā vánd'in'i· riñka Zt. Teñč'us (vaivorykštē) iš mā·ru· rañka únd'en'i· Lz. Anà únd'en'i· reñka iš mū·s'o· šúl'n'o· Lz. Aš vánd'en'i· rinkaū Zt. || Jē·m'aū kupk'ē·l'i· vánd'en'o· Zt.*

Pasitaiko ir artimos reikšmės priešdēlinių veiksmažodžių, pvz.: *Šauštu nuriñk s'm'etõna· Zt. Jē·m'ē· c'ā pririñko· vánd'in'o· ā·nas.* || *Reik'a nuriñkc' s'm'etonà, nus'ēm'c', nujim'c' Pls.*

Dalis nepriešdēlinių *rinkti* veiksmažodžių, dubliuojančių *imti* reikšmes, esti vieniši, t. y. neturi aiškiau juos remiančių priešdēlinių veiksmažodžių.

18. refl. „rastis“: *Ir iš kuř tās l'i·tūs rinkas'i p'er n'ed'ē'l'a· v'isa· Zt. (Nu)g kuř t'en riñkas'i vanduō Zt. || Iš kuř tu, sakaū, c'ā jē·m'eis Zt. Ir iš kuř ā·nas ē·m'-ē's ito·k'is Lz. Č'ā pas mūs Z't'i·elo·n tai at (iš) kuř jē·m'e·s'i itu· ži·dū· b'ernū· Zt. Pat'iltai (pievos pavadinimas) ē·m'ē·s'i d'ē'l' tō·, kat po· t'iltu p'ieva Zt. Kuno·dás kas'aū, ir mazā·l'ai (nuospaudos) jē·m'ē·s'i Zt. Balšav'i·kai jau ir t'en jē·m'ē·s'i Zt. N'ežn'ā iš kuř ē·m'ē·s' kárpā·s Ad. Kuř ā·nas pas mūs ē·mus'is ito·k'is duñnas Vrnv.*

19. refl. „pradėti augti, didėti“: *Žo·lē· reñkas'i po· l'iēt'i Lz. Uñg'i žiēmu· šalnà reñkas'i Lz. || Itas aūt'as ī·mas'i (apsitraukia) šalnù (ledu) ka(p) bl'ē·kà (skarda) i r tadū n'ē· kó·k'o· šal'c'o· n'eb'ijo· [kojos] Lz.* | „pradėti degti“: *Iž ito· krā·što· is'id'eg'ē·, ō· nug tō· ē·mē·s'i ir p'irk'ā Zt.*

20. „suvokti, suprasti“. Šia reikšme užrašyta tik priešdėlinių veiksmažodžių: *Papul' d'in' ėjasi to·k'i žō·dž'ai, katrū· n'egal' ū razriūkt* Zt. *Kap mó·k'i to·jai šn' ė·ka, suñku razriūkc'* Dv. *N'iëkas n'erázrenka, kap ã·nas ū·tarija* Lz. *N'erázrenku, kàs paraši·ta* Lz. *N'erazrenk'i jū· gaveñdo·s* (šnekos) Arm. *B'er' n'ā·kas ar m'er·gáit'e· dabař n'eraz'r'iñk'c'* Pst. *N'erazrinks'i, kū· dud' ū·na* Šlč. *Kàs jàs raz'r'iñks, katrà kaltà* Švnč. *Nerazrinksì – i ruskař, i l'ietü.v'iškai* (kalba) Ad. | refl.: *Aš n'ē· kap* (kažkaip) *n'era(z)s'irenku, àžg'i nerás'iranku* Zt. *Aš n'eras'irinkaū, kū· ã·nas rasäk'ē·* Lz. *Ilgà g'i itai g'i s'm'ě·, pak'i m'ě·s ras'iriñks' im* (išsiaiškinsim) Zt. *Jéi kuř priseitū· t'ē·vi·kšč'a ràst, n'erazrinktáu* (neatpažinčiau) Dbč. *S'ú·lai sus'-v'ijo·, ir razriūkc'* (išnarplioti) *n'emòžna* Lz. || *N'iëko· aš č' à n'egal' ū pajimt* Zt. *Mur's'ip prastař ū·tarina, tai g'erèst pajim't'i* Zt. *N'emòžna pajim'c'e* [iš brèžinio], *suv'isù n'etok' à žä·gré·* Lz. *T'eñ jū nepaim's'i, k'iek párt'iju b'it* Zt.

Bene visos šios reikšmės yra semantinės kalkės, daugiausia neseniai per kontaktus atėjusios iš slavų kalbų atitinkamo žodžio *bratj* ir jo darinių. Dauguma jų vartojamos toliau nuo pagrindinio lietuvių kalbos ploto atsijusiose šnektose, ypač apie Zietelą, Lazūnus. Plačiausiai iš jų paplitusios semantinės kalkės yra „atimti, grobti, vogti“ (11) ir „suvokti, suprasti“ (20). Visų kitų (likusių) kalkių smarkiai mažėja, artėjant prie pagrindinio lietuvių kalbos ploto. Tačiau semantines kalkes primenančių *rinkti* reikšmių pasitaiko ir pagrindinėse lietuvių kalbos tarmėse. Jos gali būti čia išriedėjusios savarankiškai. Ypač iš jų minėtini daugiau paplitę frazeologizmai: *Neriñks jõ vélrias* Ds. *Neriñks jo gälas* Kps. *Kad tavè perkúnas riñktų* Yl. ir kt.

b. I šią grupę įeina ne tik semantinės, bet ir darybinės kalkės, paprastai turinčios kitokias reikšmes negu minėtosios „rinkti“ ir „imti“ reikšmės. Vienos iš jų žinomos gana plačiai, kitos labai individualios, užrašytos tik atskirose šnektose.

1. refl. „rengtis, ruoštis“: *Reik'a jaū riñkc'is m'iëgo·* Lz. *Rankàs ràst'e·sa* (lokys) *i(r) riñkas'i gal'in' ē·t'is sa žmõ·gu* Zt. *Jau renkúos pakalbá·c'* Ad. *Riñkɔ·s, riñkɔ·s ir n'iëkɔ· n'ebuvɔ·* Kli. *Riñka·s riñka·s l'i·c'*, *tai i dáu* Ad. *Riñkam'e·s riñka·m'e·s* [pirkti] *ir n'ep'iřka·m* Tvr. *O· l'ítru kab ižg'ér's'it, ó·r'ai* (greit) *n'esriñks'it* (namo) Lz. *Nu tai renk'iës ir važuō par t'æ·tu· Grv.* *Iš namū· n'es'iriñk'it t'ep anks't'i* Zt.

Šia reikšme atitikmenų su leksema *imti* nerasta. Užtat netrūksta priešdėlinių leksemos *rinkti* veiksmažodžių, pvz.: *Sus'iëdai jau is'iriñko· važuoc' um p'ieu·* Lz. *V'is'i bùvo· is'iriñk'i· L'ietuvõ·n* Grv. *Ag ã·nas atvažuoja, tai v'iso· pririnka, kad pač'estavó·t* (pavaišinti) Zt. *Ir é·st pririnkta b'it, ir v'is padarí·ta b'it v'isa* Zt. | refl.: *Prisriñko· tuřgun* Zt. *Aš ažu darbū· n'ep'r'is'r'inkaū in tav'i ataic'* Tvr. *O· tó·j l'is'i·c' à (lapé) sasriñko· jé·st jau tás s'il'k'ès* Zt. *Bo·c' à susriñko· važuoc' V'il'n'un* Lz. *Kõ·laik ã·nas susriñks ir pus'iñdz'iëñ* Lz. *Sus'r'iñkɔ· ã·n'i·s išvaž'úoc'* Švnč. *Bý·ba, n'esulaugdamà sã·va· dz'iëda·, sus'r'iñka· pac'i aic'* Tvr. *Susriñki· jau bùvo· aic' un dárbo·* Lz.

Dalis čia paminėtų nepriešdėlinio sangrąžinio veiksmažodžio *rinktis* pavyzdžių yra lyg dviprasmiški, t. y. be „ruoštis, rengtis“ gali dar reikšti „vilktis, rengtis, puoš-

ties“ (plg. *Nù tai renk' īs ir važuō par t' ā̄tu*‘), „eiti, vykti, kraustytis“ (plg. *Reik'a jau riñk'e is m'iēgo. Iš namū n'esriñk'it t'ep anks't'i*) ir kt. Šių reikšmių diferenciacija geriau pasireiškia priešdėliniuose veiksmažodžiuose.

2. „apvilkti, aprenti“: *Apriñko dz'iēdu ka(p) pō·nu*, ē bō·bu ka(p) pō·n'u Grv. | refl.: *M'ergait'e saps'iriñko taūt'iškais rū'bais* Grv. *Jaunóji láuk'a jáunojo dar n'eapsiriñk'i* Lz. *C'igō·nko m'aps'iriñk'i vāikšč'o ja* Grv. *Tadū jī inriñko cēro ad'iēžo* Lz. *Do atv'ežē ad'ežōs gražōs, do inriñko man'ē po'n'ē* Zt. *Inriñk ir m'ādz'as buz gražūs* Zt. *Atvažavo gražitkà inrinktà m'ergà* Zt. *Išv'i dožmō'n'ēs, kad Jōnas ir jō vaika inrinkt'i* Zt. | refl.: *Dukt'ē slūžino, reik'a b'it ins'iriñkt* Zt. *Pats ins'iriñko ka(p) pō·nas* Zt. *Ins'iriñko gražai ir v'ē'l daño's'i zerkalañ* (i veidrodij) Lz. O ins'iriñk'ω, o grāžus v'is'i l'it'v'ē·kai (lietuviai) Zt. *Nuriñko nuog žmō·go, nuriñko v'isū tū ad'iēžw, māršk'in'us* Lz. | refl.: *Ā·nas nusriñko ir ats'igul e' m'iēgo* Lz. *Nusriñko suv'isū gri·naī* Lz. *Vag'aī jūos būt panuriñk'i* Lz. Aš jūos papraus'ū, parinks'ū Grv. | refl.: *V'isa graž'aī pariñko's'i, nuvēj, us'irā·šē* (susimetrikavo) Zt. *V'is'i būvo pasriñk'i· gražai* Lz. *Dz'iēdas atž(atėjo) namō'n ir p'ērs'irinko savō'n ad'iēž'o n Grv. O bō·ba sā·vo dukt'eri pririñko jōs rūbuosna* Grv. *Užu'g'ī na man'i mat'in'ē·la ir pr'ir'iñka kai tū panait'ē'l'i* Ad. | refl.: *K'itū dz'iēnu c'igā·nais pr'israñka* Ad. | Ir tadaik prisrinkaū krūpa gražest Zt. Aš prisrinksū, kad krūpa gražest būtu Zt. Kap v'es'el'ā, v'is'i suv'eido gražai prisriñk'i Lz. *V'isāp t'i· ā·n'i·s prisriñk'i· prisriñk'i* Grv. *Parvaž'uoja dz'iēda dukt'ē š'ilkuōs p'r'is'r'iñkus* Tvr. *Ló·va n'egraž'aī pririnktā* Grv. *Jau v'is'i ras'iriñko, gułs* Lz.

Dėl priešdėlių *in-* ir *an(t)-* (kaip ir prielinksnių) funkcijų supanašėjimo Gervėčių ir Lazūnų šnektose ta pačia reikšme dar vartojamas ir veiksmažodis *anriñkti*, pvz.: *uñrenka* [mirusij], *rakšt'iñ* (i karsta) *pàd'eda* Grv. *Unriñkc' unukùs reik'a* Lz. | refl.: *V'is'i ā·n'i· uns'iriñk'i·, grāžus* Lz.

3. „papuošti, pasipuošti“. Ši reikšmė labai artimai susijusi su minėta „vilkis, rengtis“ reikšme. Tai gerai matyti iš minėtujų ir toliau pateikiamų pavyzdžių: *P'irk'ō·j inriñka, k'v'iētku prid'irba* Zt. *Iñranka kár'y'es, an ragū·, an kā·klo vain'i-kūs d'ā·st ir vā·ro* Zt. *Iñrankam stā·la gražai, ir ataima s'v'eč'aī* Zt. *Inriñko di·vo·nus* Dbč. Kū juōs pririñks, b'ē(t)t'ik apv'ilktas Ad. *Inriñko jái vain'iku un galvō's* Lz. *Kap kuř aim'i, reik'a i(s)s'iriñkc'* Lz. Nu jau kūs'n'i pas'irinkaū Lz. *Kuom tu pririnks'i aglūt'i* Grv. | refl.: *Tā·va dukt'ē p'r'is'r'iñka* Dsn. *Ā·n'ies man'i·s n'eláid'e - aš n'ep'r'is'r'iñkus buvaū* Aps.

4. „eiti, vykti, kraustytis“. Su reikšme „ruoštis, rengtis“ labai glaudžiai susijusi reikšmė „eiti, vykti, kraustytis“. Šių priešdėlinių veiksmažodžių reikšmės atspalviai priklauso nuo įvairių vertimo sudedamujų dalių (priešdėlių, leksemos *rinkti*, sangrąžos dalelytės buvimo ar nebuvinimo) ir konteksto. Todėl toliau tie veiksmažodžiai sakinyje dar paaiškinami, pvz.: *N'ebūvo kuř aps'iriñkc'* (apsistoti) Grv. *Atvažau riñkc' šaudū ir dasriñko* (priėjo, prisikasė) jō·p Lz. Aš no·rē·jau k'el'añ ins'iriñkc' (išsiruošti, išvykti) Lz. *Anā sa žan'i·kù L'i·dō·n ins'iriñko* Zt. *Ā·n'i· ins'iriñko* (jėjo, ilindo) *p'irk'ā·lēn ir ats'igul e* Lz. *Ā·nas t'i· káiman in's'ir'iñko ir g'ē·r'a* Švnč. *T'eñ Pō·l'sč'uj* (Lenkijoje) *i·rā b'ielarūsu, rūsu, tai túos č'a išriñks* (atkels) Zt. | refl.: *O t'iež trī·s, kap pàd'eg'ē*, *Pat'erabañ i(s)s'iriñko* (išsikélė,

išsikraustė) Zt. *Ač jau jūs iš t'i· suv'isù is'iriňko·* Lz. *N'eg'ird'ēt, kab ačni· is'i· ri·ñkt kuř* Zt. *V'is'i iž g'r'i·c'as is'ir'iňka·* (išsiskirstė) Tvr. *Pacú.kai iř'g'i: jeigu sugáus'i, užmuš'i k'tek, tai is'ir'eňka paskui Str.* *Is'iriňko·* (išlindo) *ačn'i· iš m'ē.dz'o· un laūko·* Lz. *Anà jau pas sāva· žmō'gw is'iriňko·* (mirė) Zt. *Ān'i·s pasriňko·* (išsiskirstė) *i(r) rā·do· dárba· L'i·dōj* Zt. *Para(z)s'iriňko·* (išsiskirstė) *v'is'i m'iēgo· – panuv'ěj gul'c'* Lz. *Pa(s) súnu p'ér's'irinko·* (persikélė) Zt. *Man'i·s(p) ačn'i· p'ér's'irinko·* Lz. *Ka(p) pād'eg'ēm do· ir šeň p'ér's'irinko·m* Zt. *An g'er'es'n'ěs zěm'ěs p'ér's'irinko·m* Grv. *Jíej nōri p'ér's'irinkc canùje* Azr. *Krū·pa· p'ér's'irinko·* (peréjo, sumažėjo) *tój radn'á* (giminė) Zt. *P'er' bā·lw n'ep'ér's'irin'k's'i* (nepravažiuosi dviračiu) Lz. *Būt v'isùs prariňk'i·* (išvežę) Grv. *Ziēmu· n'emožn'ějо· m'ē.dz'an razriňkc'ie* (patekti, jeiti) Lz. | refl.: *Taduī un ri·tó·jo· v'is'i ras'irenska* (išsiskirsto) *prieš dz'iēnu·* Lz. *Man'i aspadō·rai* (šeimininkai), *p'i·rk'a·ka(p) p'iřko·, ras'iriňko·* (išsikraustė) Zt. *Ā·nas bùvo· Zas'æ·č'u(o)sa, al'è u(z)s'iriňko·* (išsikraustė, nusikélė) *K'l'išu·sna* Zt. *Mä·na(s) sūnūs v'ienas us'iriňko·* *Pō·l'sčin* Zt. *Rusk'iejai us'iriňko·* (išbėgo) Grv.

5. „išardyt, nugriauti“: *Reik'a lubàs išriňkc'* Dbč. *No·rēj bažn'i·č'u· razriňkc'* Rod. *Klúonu· ir s'v'iňnu· razriňka·* Pst. *Balatnōj bažn'i·č'u· razriňko·* Arm. *Nug'rūvo nā·mas, razriňko·m in málko·s Dv.* *Bu·dàs razr'iňko·m* Str. *Sā·ko·, itu· p'iřk'u· razr'iňks* Grv.

6. refl., „sueiti, sukibti“: *Kùl'a pakō·l' s'm'etō·nà saš'irenska s'v'iestan* Zt. *Grumul'ači ladùs pasriňko·* Lz. *Kap dùst'el'e·j, t'ep ir kaisnùkai* (gabaliukai) *sasriňko·* Zt. | „apkibti“: *An v'ienū· splū·snu·* (plunksnu) *kap gul'i·, pas'irenska an žmō'go·* Zt. *Inlái·d'au hùp'ē·n ir prisriňko živ'ū· iž vuod'eg'ěs* Zt. *Ir láuk'a, kad živ'ū· prisriňktu· iž vuod'eg'ěs* Zt.

Kiti vertiniai yra gana individualios reikšmės ir plačiau, rodos, nepaplitę.

7. „dėti (i ką)“: *Kó·ja prikultà, g'ipsan riňko·* Zt.

8. refl. „išsileisti, nusigyventi“: *Aps'irinkaü, asmō·ku· n'è·rā* Zt.

9. „išbarti“: *Išrin'k's'ù aš jí· ažu itus dárbus Vrnv.* *Po· s'v'ieto· ak'imù kap išrinks'ù jí·, tai n'et s'c'āud'ěs* Vrnv.

10. „išiminti“: *Ši·tur g'iēs'm'i· t'ik v'ienurkart g'ir'd'ě·jau, tai da n'epar'inkaü* Ad. *Ot jā· g'erà galvà: kū· užg'iřsta, tai aškařt par'eňka* Ad.

11. „primušti, apdaužyti“: *P'érrinko· tai p'érrinko· man'i po·l'ic'ija pastaránk'i* (nuovadoje) Nč.

12. refl. „prisidaryti“: *Žmō·gus prisriňko· b'è·dō·s* Lz.

13. „padalinti, suskaldyti“: *Tadaik razriňks Pō·l'sči·* Zt.

14. refl. „susidėti, susidraugauti“: *Ar žinač, su kúoj tū susrinkai* Lz. *Su banditais susriňko· ačn'i·s* Lz. *Nug mas'kū· dz'iēnū· jau ačn'i· susriňk'i·* Lz.

15. refl. „sueiti, susidurti“: *Tro·bō·s (Trobų miestelyje) sus'irranka k'el'ači* Lz.

Daugelis šios grupės (*rinkti*) žodžių ir reikšmių veikiausiai yra susiformavę slavų kalbose ir tik paskui atitinkamai adaptuoti (pamorfeminiu išversti) lietuvių kalbos šnektose. Kad ta adaptacija lietuvių šnektose vyko atskirai, gana dažnai rodo individuali jų reikšmę.

Sangrąžinis veiksmažodis *rinktis* vietoj *rengtis* „1. ruoštis; 2. vilktis“ daugiausia vartojamas pakraštinėse vilniškių šnektose ir apie Zietelą. Ypač vilniškių šnektose

formų *rengtis* galbūt pradėta vengti dėl tam tikro nepatogumo, kuris čia atsirado, verčiant tautosilabinį *en i in* ir priebalsį *g* prieš *t* duslinant. Taigi bendraties ir liepiamosios nuosakos formos visai sutapo su *rinkti* formomis. Zietelos šnektoje šis žodis grynai buvo išstumtas kalkių.

Daug įtakos formų įvairavimui turi slavų kalbų veikslų opozicijų narių raidžias vertimas į lietuvių kalbą. Visa tai labai gausina raiškos dubletus, kurie savo ruožtu griauna vienos lietuvių šnektų sistemą. Dalis raiškos kalkių, tiek ir jų reikšmių veikiausiai yra atsitiktiniai bei progeniai okazionalizmai. Juk pietrytiniais lietuvių kalbos ploto pakraščiais, kurių didesnė dalis dabar yra Baltarusijos TSR, nemaža medžiagos buvo užrašyta iš lietuviškai tik mokančių, tačiau namie tarpusavyje dažnai jau baltarusiškai kalbančių asmenų. Daugelis buvusių kompaktiškų lietuvių šnektų (kaip Breslaujos, Kamojų, Lentupio, Armoniškių, Asavos, Benekainių, Nočios, Žirmūnų, iš dalies ir Apso, Varenavo apyl.) jau baigia savo gyvavimo dienas. O apie Zietelos šnektą dabar jau kalbama kaip apie buvusią. Taigi ir tam tikrą čia minėtų raiškos ir reikšmės kalkių dalį reikia traktuoti kaip paskutinės lietuvių ir slavų bilingvizmo ar polilingvizmo stadijos rezultatą.

LITERATŪRA

- Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym, geograficznym i statystycznym. Warszawa, 1846.
- Drotvinas V. Pagrindinės leksikologijos savykos. V., 1986.
- Drotvinas V. Lietuvių kalbos leksika ir frazeologija. V., 1987.
- Ojanen M. О кальках и полукальках (на материале восточноприбалтийско-финских языков) // Studia slavica Finlandensia. Helsinki, 1985. Т. 2. С. 142 – 152.
- Velakoski H. О кальках по немецкой модели в русском языке // Studia slavica Finlandensia. Helsinki, 1984. Т. 1. С. 221 – 232.
- Vidugiris A. Veiksmažodžių su priesagomis *-inēti* ir *-dinēti* Zietelos tarmėje // Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A. serija. 1961. Т. 2 (11). Р. 219 – 231.
- Vidugiris A. Dėl leksinės sinonimijos santykio su žodžio geografija // Lietuvių arealinės lin-gvistikos klausimai (Lietuvių kalbotyros klausimai). Т. XVII. V., 1977. Р. 109 – 120.
- Васильев Л. М. Семантика русского глагола. Глаголы речи, звучания и поведения. Уфа, 1981.
- Гаучас П., Видутирас А. Этнолингвистическая ситуация литовско-белорусского пограничья с конца XVIII по начало XX в. // География, 1983. Т. 19. С. 26 – 73.
- Гудавичюс А. Сопоставительная семасиология литовского и русского языков. Вильнюс, 1985.
- Невская Л. Г., Судник Т. М. Диалектные контакты в зоне современного балтийско-славянского этноязыкового пограничья // Славянское языкознание. VIII междунар. съезд славистов. М., 1978. С. 285 – 307.
- Павел В. К. Лексическая номинация. Кишинев, 1983.
- Слоўнік беларускіх гаворак паўnochна-zaходній Беларусі і яе пагранічча. Мінск, 1979. Т. 1.

К СЕМАНТИКЕ ГЛАГОЛА *RINKTI* ‘СОБИРАТЬ’ В ГОВОРАХ ЛИТОВСКО-БЕЛОРУССКОГО ПОГРАНИЧЬЯ

Резюме

В статье исследуются преобразовательные процессы в семантике глагола *riňkti* ‘собирать’ в литовских говорах, интенсивно контактирующих со славянскими языками (особенно с белорусским, в меньшей мере – с польским и частично с русским) на территории юго-восточных районов ЛитССР и в северо-западных районах БССР.

Констатируется, что в юго-восточных литовских говорах глагол *rinkti* испытывает влияние контакта со славянскими языками как в плане содержания, так и в плане выражения.

В более отдаленных и тем самым быстрее ассимилированных литовских говорах на территории БССР, напр. в окрестностях Дятлова (лит. *Zietela*) и Лаздуны (лит. *Lazūnai*) в Ивьевском р-не глагол *rinkti* 'собирать' почти полностью перенял значения соответствующего славянского глагола, ср.: блр. *браць*, польск. *brać*, рус. *брать*. В других говорах, которые находятся ближе к основным литовским диалектам, такой последовательности не отмечено. Слово *rinkti* в значении 'брать' в указанных говорах существует чаще всего как дублет рядом с исконным *imti* 'брасть', так как глагол *rinkti* в некоторой степени еще сохраняет и старое значение 'собирать, собрать'. Из семи (7) основных традиционных семантических вариантов два главных сохраняются еще полностью, а остальные чаще всего выражаются уже приставочными или приставочными и суффиксальными глаголами, как и в славянских языках. Употребляются заимствованные приставки *да-*, *пад-*, *раз-* (*dariiñkti*, *padriiñkti*, *razriiñkti*), по славянской словообразовательной модели используются по две или три приставки (*paapriiñkti*, *panuriiñkti*, *papanuriiñkti* и др.), суффикс *-атъ* передается суффиксами *-(d)inéti* или *-dyti* (*išrinkdinéti*, *nurinkdinéti*, *išrinkdýti*, *nurinkdýti*). Словообразовательные кальки в отдельных литовских говорах часто адаптируются с индивидуальными значениями.